

Rättsavdelningen
Johanna Nilsson
johanna.nilsson@socialstyrelsen.se

Regeringskansliet
Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se

Socialstyrelsens yttrande över betänkandet Rättssäkerhetens pris (SOU 2025:111)

Justitiedepartementets dnr: Ju2025/02525

Socialstyrelsen har avgränsat yttrandet till frågor som rör myndighetens verksamhetsområde. Myndigheten lämnar synpunkter enligt följande.

6.15.3 Föräldrars ansvar att återbetala försvararkostnader m.m. i brottmål

Utredningen föreslår att regeringen ska överväga att utreda en reglering som ålägger föräldrar till barn som döms för brott att ersätta staten för kostnader som staten haft för en offentlig försvarare som utsetts för barnet. Enligt utredningen kan det bidra till att dämpa kostnadsutvecklingen för rättsliga biträden. Utredningen menar att det skulle kunna skapa ökade incitament för föräldrar att utöva tillsyn över sina barn vilket på sikt skulle kunna bidra till att motverka ungdomsbrottslighet. Utredningen har dock inte närmare analyserat hur stor den kostnadsdämpande effekten skulle kunna bli och hur denna i så fall bör vägas mot de principiella och processuella frågor som aktualiseras av en sådan reglering.

Socialstyrelsen ifrågasätter utredningens resonemang om att ett sådant ersättningsansvar skulle medföra ökade incitament för föräldrar att utöva tillsyn över sina barn. Enligt myndigheten har utredningen inte presenterat några övertygande argument för en sådan effekt. Socialstyrelsen är därför tveksam till att en sådan reglering skulle kunna vara en verkningsfull åtgärd för att minska ungdomskriminaliteten.

En sådan bestämmelse skulle däremot slå hårt mot föräldrar i ekonomisk utsatthet och även ha en negativ påverkan på föräldra-barn-relationen i en redan utsatt situation. Dessutom riskerar en sådan ordning att påverka inte

endast föräldrarna, utan även ge negativa ekonomiska konsekvenser för övriga syskon som dessa föräldrar har försörjningsansvar för. Att växa upp i ekonomisk utsatthet kan ha en negativ påverkan på ett barns livsvillkor. Det kan påverka flera områden i livet, både under uppväxten och på längre sikt, till exempel ökad risk för ohälsa, sämre skolresultat, kriminalitet och arbetslöshet. Enligt Socialstyrelsen krävs, om regeringen beslutar att utreda frågan vidare, en djupgående analys av om ett sådan reglering skulle vara proportionerlig i förhållande till de konsekvenser de kan ha för berörda barns fysiska och psykiska hälsa och utveckling.

10.6.4 En utökad skyldighet för förundersökningsledare att omedelbart göra en anmälan om målsägandebiträde

Socialstyrelsen tillstyrker förslaget om att införa en skyldighet för förundersökningsledare att omedelbart göra en anmälan om målsägandebiträde till rätten när det gäller brott mot en målsägande som är närstående eller tidigare närstående till den misstänkte.

Brott som sker i nära relation kan vara förknippat med stora skam- och skuldkänslor för ett brottsoffer vilket kan leda till att många avstår från att anmäla brott. De praktiska och känslomässiga bindningar som ofta finns mellan brottsoffret och den misstänkta gärningspersonen i dessa fall kan också öka risken för att målsäganden påverkas till att inte medverka i utredningen.¹ Av rapporter från Socialstyrelsens skade- och dödsfallsutredningar framgår att det ofta finns ett fönster i samband med brottet/polisanmälan där målsägande vill berätta, men att det är vanligt att målsägande senare uttrycker tveksamhet inför sin medverkan i förundersökningen och inte längre vill eller vågar medverka.² Myndighetens erfarenhet från arbetet med skade- och dödsfallsutredningar är att brottsoffren inte alltid erbjuds ett målsägandebiträde i dessa fall. Eftersom relationsbrott ofta begås i hemmet är det inte ovanligt att det saknas vittnen eller teknisk bevisning och det ställs därför höga krav på en målsägandes berättelse som bevismedel.³ Som framgår i betänkandet är det i dessa fall viktigt med stöd från samhällets sida för att brottsoffret ska våga och orka delta i utredningen och i den fortsatta rättsprocessen. Ett målsägandebiträde kan stötta brottsoffret i detta vilket i sin tur kan leda till att färre förundersökningar som rör våld i nära relation läggs ner.

Enligt förslaget behöver en anmälan om målsägandebiträde inte göras om det är uppenbart att en målsägande saknar behov av ett sådant biträde. Av

¹ Se Åklagarmyndigheten rättslig vägledning om förundersökningar av brott mot särskilt utsatta brottsoffer (2023).

² Se bland annat Socialstyrelsens utredningar av vissa skador och dödsfall 2024–2025, Socialstyrelsen; 2026.

³ Jfr SOU 2025:111 s.451.

författningskommentaren framgår att undantaget bör tillämpas restriktivt. Socialstyrelsen delar bedömningen att undantaget bör tillämpas restriktivt. Myndigheten är dock tveksam till det exempel som lyfts i författningskommentaren, det vill säga att en sådan undantagssituation kan föreligga "om en vuxen person utsatts för ett mindre allvarligt fall av ringa misshandel eller ofredande". Våld i nära relationer är ett allvarligt samhällsproblem där en stor majoritet av brotten aldrig polisanmäls, ofta på grund av normalisering, skam eller rädsla.⁴ Brottsförebyggande rådets senaste kartläggning visar att endast 2,7 procent av de som utsattes för våld i nära relation under 2022 uppger att händelsen, eller någon av händelserna under året, polisanmälades.⁵ Dessutom visar forskning att dödligt våld i nära relationer inte alltid föregås av fysiskt våld, utan att det även kan föregås av uteslutande psykiskt våld.⁶ Socialstyrelsens skade- och dödsfallsutredningar indikerar också att i de fall en polisanmälan tagits upp tycks polisen i hög grad enbart haft fokus på det enskilda brottet, till exempel misshandel eller olaga hot, istället för att uppmärksamma det upprepade våld brottsoffren var utsatta för. Detta berodde bland annat på att polisen inte ställde följdfrågor eller gjorde någon kontroll av om det fanns tidigare polisanmälningar eller domar gällande våld mot brottsoffret.⁷ Socialstyrelsen anser, mot bakgrund av ovan, att det kan finnas behov av målsägandebiträde även i de fall där polisanmälan rör "mindre allvarliga fall" av ringa misshandel eller ofredande när gärningsmannen är närstående till brottsoffret.

Beslut om detta yttrande har fattats av avdelningschefen Pär Ödman. I den slutliga handläggningen har enhetschefen Ulrika Jonasson deltagit. Juristen Johanna Nilsson har varit föredragande.

För Socialstyrelsen

Pär Ödman

Johanna Nilsson

⁴ Se Brott i nära relation - Kartläggning av utsatthet under 2022 och under livstiden. Rapport från Brottsförebyggande rådet 2024:4.

⁵ Se Brott i nära relation - Kartläggning av utsatthet under 2022 och under livstiden. Rapport från Brottsförebyggande rådet 2024:4.

⁶ Johansson H, Eriksson L, Mazerolle P, Wortley R. Intimate Femicide: The Role of Coercive Control. *Feminist Criminology* 2019;14 (1):3–23.

⁷ Se Socialstyrelsens utredningar av vissa skador och dödsfall 2024–2025, Socialstyrelsen; 2026.